

isabet
YAYINLARI

Açıköğretim Lisesi

COĞRAFYA

1-2

1 ve 2. Dönem

Başarının olduğu her yerde!

isabet

YAYINLARI

AÇIKÖĞRETİM LİSESİ

COĞRAFYA 1 - 2

KONU ANLATIMLI SORU BANKASI

Copyright ©

İSABET YAYINCILIK ve EĞİTİM HİZMETLERİ SAN. TİC. A.Ş

Bu kitabın tamamının ya da bir kısmının, kitabı yayımlayan şirketin önceden izni olmaksızın elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemi ile çoğaltılması, yayımlanması ve depolanması yasaktır. Bu kitabın tüm hakları **İsabet Yayıncılık ve Eğitim Hizmetleri San. Tic. A.Ş.**'ye aittir.

MEB

Bu kitaptaki çıkmış soruların her hakkı **MEB Ölçme Değerlendirme ve Sınav Hizmetleri Genel Müdürlüğüne** aittir. Hangi amaçla olursa olsun, tamamının veya bir kısmının kopya edilmesi, fotoğraflarının çekilmesi, herhangi bir yolla çoğaltılması ya da kullanılması, yayımlanması **MEB Ölçme Değerlendirme ve Sınav Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün** yazılı izni olmadan yapılamaz. Bu yayın izni telif ücreti ödenerek alınmıştır.

ISBN

978-605-361-778-5

Yazarlar

İsabet Komisyon

Dizgi & Grafik

İsabet Dizgi

Genel Dağıtım

Çamlıca Basım - Yayın ve Dağıtım

Baskı Yeri ve Cilt

Fazilet Neşriyat ve Ticaret A.Ş.
(0212) 657 88 00
www.fazilet.com.tr

İnternet Hesapları

www.isabetyayinlari.com
bilgi@isabet.com.tr

isabetyayinlari

@isabetyayinlari

isabetakademi

isabet AKILLI
TAHTA

www.isabetakillitahta.com

isabet AKADEMİ

www.isabetakademi.com

SUNUŐ

Deęerli ArkadaŐlar,

İsabet Yayınları olarak Açık Öğretim Lisesi sınavlarına en kolay şekilde hazırlanabilmeniz için **KONU ANLATIMLI SORU BANKASI** kitaplarını hazırladık.

Bu kitabı, **MEB müfredatına tamamen uygun, kolay, anlaşılır ve akılda kalıcı** şekilde hazırladık. Ayrıca önemli yerleri vurgulayıp "tablo", "resim" ve "uyarı"larla konunun dikkatinizi çekmesini amaçladık.

Konuları anlatırken **çıkıŐmış soruları çözümleriyle** beraber verdik.

Her konunun ardından testleri çözüerek öğrendiklerinizi ölçebilirsiniz.

Ayrıca bu kitabın ders anlatım videolarını **isabetakademi.com** adresinden ya da **Youtube İSABET AKADEMİ** kanalından izleyebilirsiniz. Bu kitabın dijital sürümünü **isabetakillitahta.com** adresinde bulabilirsiniz.

İsabet Yayınları ile yolunuz da AÇIK, ufkunuz da!

Hayat boyu başarılar dileriz...

İÇİNDEKİLER

COĞRAFYA - 1

Doğa ve İnsan	7 - 10
Harita Dünyası - Dünya'nın Çizgileri	11 - 40
Dünya'nın Şekli ve Hareketleri	41 - 52
Atmosfer ve Katmanları	53 - 58
İklim Elemanları	59 - 86
İklimlerin Dili	87 - 102
Türkiye'nin İklimi	103 - 109

COĞRAFYA - 2

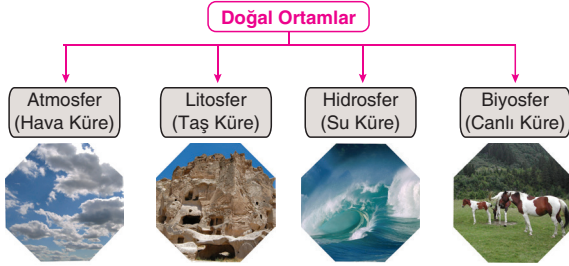
Beşeri Sistemler	111 - 128
Türkiye'de Yerleşme ve Dokuları	129 - 138
Bölgeler ve Ülkeler	139 - 146
Çevre ve İnsan	146 - 152

COĞRAFYA

1

DOĞAL ORTAM

İnsanın içinde yaşadığı çevreye “Doğal çevre” denir. Doğal çevre de dört doğal ortamdır oluşur. Yani coğrafya bilimi doğal çevreyi dört bölüme ayırmıştır.

Atmosfer (Hava Küre), yeryüzünü çepeçevre saran gaz kütesidir. Canlıları koruyan bir kalkandır. Dünya’da sıcaklığın dengeli dağılımını sağlar, yıldırım, şimşek, rüzgar ve yağış gibi hava olaylarının gerçekleştiği yerdir.

Litosfer (Taş Küre), Dünyanın katı kabuğudur. Taş ve topraktan oluşur. Erozyon, heyelan, taş oluşumu, deprem, volkanizma burada gerçekleşir.

Hidroster (Su Küre), Yeryüzündeki okyanus, deniz, akarsu, göl ve yeraltı sularının oluşturduğu ortamdır.

Biyosfer (Canlılar Küresi), İnsanlar, bitkiler ve hayvanlardan oluşan küreye denir.

isabet

Uyarı

Doğal ortamı oluşturan yukarıdaki dört unsur sürekli etkileşim halindedir. Bir unsur olmazsa diğerleri de bu durumdan etkilenir.

Örnek

Yeraltı suları, akarsular, göller, denizler ve okyanuslar, aşağıdaki doğal ortamlardan hangisi içerisinde yer alır?

- A) Litosfer
- B) Atmosfer
- C) Biyosfer
- D) Hidrosfer

Mayıs 2013

Çözüm

Coğrafyanın sular ile ilgili olan doğal ortamı Hidrosferdir.

Cevap D

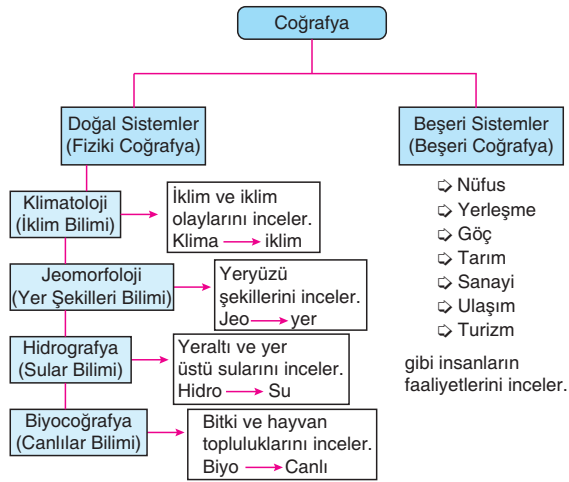
Benzerini Siz Çözün

Aşağıdakilerden hangisi dört doğal ortamdan biri **değildir**?

- A) Atmosfer
- B) Hidrosfer
- C) Manto
- D) Biyosfer

Coğrafya Nedir?

Konu olarak doğal ortamın insana etkilerini ya da insanın doğal ortama etkilerini inceleyen bilim dalıdır. Buradan da anlaşıldığı gibi coğrafyanın inceleme alanını "doğal sistemler" ve "beşeri sistemler" olarak ikiye ayırabiliriz.

isabet

Örnek

İklim bilimi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Jeoloji
- B) Hidroloji
- C) Klimatoloji
- D) Meteoroloji

Ocak 2012

Çözüm

İklim bilimi, klimatolojidir.

Cevap C

1. Aşağıdaki faaliyetlerden hangisinin doğa ve canlılar üzerindeki etkisi kesinlikle olumludur?

- A) Baraj yapmanın
- B) Köprü yapmanın
- C) Hayvancılık yapmanın
- D) Ağaçlandırma yapmanın

Mayıs 2014

2. Yağış, nem ve sıcaklık doğal sistemlerde coğrafyanın hangi alt dalı tarafından incelenir?

- A) Hidroğrafya
- B) Biyocoğrafya
- C) Klimatoloji
- D) Jeomorfoloji

Ocak 2014

3. Aşağıdakilerden hangisi biyosferi ifade eder?

- A) Canlılar Küresi
- B) Hava Küre
- C) Taş Küre
- D) Su Küre

Mayıs 2013

4. Aşağıdakilerden hangisi litosferin diğer adıdır?

- A) Taş Küre
- B) Su Küre
- C) Hava Küre
- D) Canlılar Küresi

Eylül 2012

5. Doğal ortama bağlı olarak varlığını sürdüren canlıların bulunduğu küreye ne ad verilir?

- A) Atmosfer
- B) Litosfer
- C) Biyosfer
- D) Hidrosfer

Temmuz 2012

6. Coğrafyanın iklim ve iklim elemanlarını inceleyen dalı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Biyocoğrafya
- B) Jeomorfoloji
- C) Hidroğrafya
- D) Klimatoloji

Mayıs 2012

isabet

7. İklim bilimi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Meteoroloji
- B) Klimatoloji
- C) Jeoloji
- D) Hidroloji

Mayıs 2011

8. Ova, plato, vadi, dağ gibi çeşitli yeryüzü şekilleri aşağıda verilen doğal ortamlardan hangisi içinde incelenir?

- A) Biyosfer
- B) Litosfer
- C) Atmosfer
- D) Hidrosfer

Ağustos 2010

1. Baraj, köprü ve hayvancılık yapmanın çevreye veya diğer canlılara olumsuz etkileri olabilecekken, ağaçlandırmanın hiçbir olumsuz etkisi yoktur.

Cevap D

2. Hidroğrafya su coğrafyasını
Biyocoğrafya canlıları
Klimatoloji iklim ve iklim elemanlarını
Jeomorfoloji yer şekillerini inceler.
Yağış, nem ve sıcaklık iklim elemanları olduğu için
klimatoloji tarafından incelenir.

Cevap C

3. Biyo → canlı demektir. Biyosfer ise canlılar küresi demektir.

Cevap A

4. Litos → Taş demektir. Litosfer ise "Taş küre" anlamına gelir.

Cevap A

5. Canlı Biyo'dur. Biyosfer ise canlılar küresi demektir.

Cevap C

6. Klima → İklim, klimatoloji → iklim bilimi demektir.
Biyocoğrafya → canlılar coğrafyası
Jeomorfoloji → yer şekillerini,
Hidrocoğrafya → sular coğrafyasını inceler.
Meteoroloji ise iklim değil hava durumunu inceler

Cevap D

7. İklim bilimi → Klimatoloji'dir.
Meteoroloji → Hava durumu,
Jeoloji → Yerin yapısını
Hidroloji → Suları inceler.

Cevap B

8. Ova, plato, vadi, dağ gibi yer şekilleri, yer kabuğunun üzerinde, yani taş kürede (litosferde) yer alır.

Cevap B

- Yeryüzünün tamamının veya bir bölümünün kuşbakışı görünüşünün, ölçek ile küçültülüp düzleme (örneğin, kağıda) çizilmesine **harita** denir.
- Bir çizimin harita olabilmesi için üç temel koşul vardır:
 - Kuşbakışı görüntünün** (tam tepeden görünüş) sağlanması gerekir.
 - Çizimin belli bir oranda küçültülerek yapılması gerekir. (Yani **ölçek kullanılmalıdır**.)
 - Çizimin **düzlem üzerine örneğin (kağıda)** yapılmış olması gerekir.
- Dünya üzerindeki kıta ve okyanusları düzlem üzerine (mesela kağıda) hatasız çizmek imkansızdır. Çünkü **Dünyamızın geoit (küresel)** olan şekli düz bir kağıda hatasız çizilemez. Yani haritalardaki hataların temel nedeni **Dünyanın geoit (küresel) şekli**'dir.

Örneğin;

Yarım kesilmiş bir plastik top veya portakalı masa üzerinde dümdüz yapabilir misiniz? Eğer bunu yapmaya çalışırsanız portakal kabuğu yırtılır. Dünyamız da aynı şekilde, üzerinde yer alan yerlerin haritası düz kağıda çizilirken hata oluşur.

PROJEKSİYON (İZDÜŞÜM) YÖNTEMLERİ

Harita çiziminde oluşan hataları en aza indirmek için geliştirilen yöntemlere denir. Projeksiyon yönteminin temel amacı **harita çiziminde oluşan hatayı en aza indirmektir**.

Örnek

Haritaların çiziminde projeksiyon yöntemlerine neden ihtiyaç duyulur?

- A) Kara ve denizlerin dağılışını orantılı göstermek için
- B) Haritalarda çizgi ölçeği gösterebilmek için
- C) Haritalarda yeryüzünün tamamını göstermek için
- D) Düzlem üzerine aktarılan yeryüzündeki bozulmaları en aza indirmek için

Temmuz 2012

Çözüm

Haritalarda projeksiyon yöntemleri, düzlem üzerine aktarılan bölgelerdeki bozulmaları en aza indirmek için kullanılır.

Cevap D

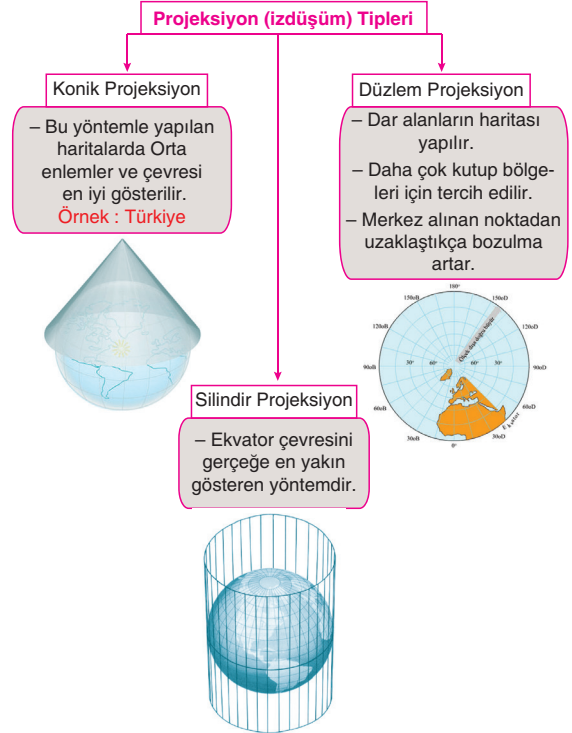
Benzerini Sizi Çözün

Haritalarda çizilirken oluşan hataların temel nedeni aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Dünya'nın küresel olması
- B) Dağlık alanların fazla olması
- C) Evlerin çok olması
- D) Haritanın tepeden bakılarak çizilmesi

Projeksiyon Tipleri

- Üç çeşit projeksiyon tipi vardır.

HARİTA ÇEŞİTLERİ

- Haritalar kullanım amaçlarına göre, "Genel" ve "Özel" haritalar olmak üzere ikiye ayrılır.

1. Genel Haritalar

- Yaygın olarak kullanılan haritalardır. Atlas ve duvar haritaları gibi.
- Fiziki, siyasi, beşeri ve ekonomi haritaları bu gruba girer.

a. Fiziki haritalar:

Yer şekillerini, dağları, ovaları, platoları, yükseltileri vb. gösteren haritalardır. Fiziki haritalarda illerin sınır çizgileri gösterilmez.

Türkiye fiziki haritası

Örnek

Fiziki haritalarda aşağıdakilerden hangisi gösterilemez?

- A) Akarsular
- B) Nüfus dağılışı
- C) Dağlar
- D) Kıyı çizgileri

Mayıs 2013

Çözüm

Fiziki haritalarda yerşekilleri, akarsular, dağlar, kıyı çizgileri vb. gösterilir. Nüfus dağılışını gösteren haritalar beşeri haritalardır.

Cevap B

b. Siyasi haritalar

Ülkelerin sınırlarını gösteren haritalardır. Ülke içinde il, ilçe gibi idari birimler arasındaki sınırları gösteren haritalara ise **idari bölünüş haritası** denir. Siyasi haritalarda yükselti, dağlar, ovalar gösterilmez.

Türkiye siyasi haritası

c. Beşeri haritalar:

Nüfus yoğunluğu, nüfus dağılışı, göç, insanların kültürlerine ait bilgiler içeren haritalardır.

Türkiye nüfus haritası

d. Ekonomi haritaları:

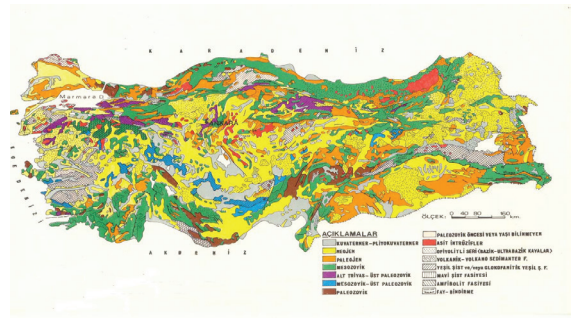
Tarım, hayvancılık gibi insanların üretim ve tüketim faaliyetlerini gösteren haritalardır.

Türkiye tarımsal üretim haritası

2. Özel Haritalar

- 📌 Belli meslek gruplarının özel olarak hazırlayıp kullandığı haritalardır.
- 📌 Jeoloji, jeomorfoloji, toprak, iklim, sıcaklık, ulaşım ve askeri haritalar bu gruba girer.

Türkiye Jeoloji haritası

- Dünya üzerinde bir yerin "adresini" belirlemek için çizilen hayali çizgilere paralel ve meridyen denir.
- Dünyada bulunduğumuz yeri belirtmek için koordinat sistemi denilen bir yöntem geliştirilmiştir.
- Koordinat sisteminde bir yerin paralel ve meridyenlerinden yararlanılarak **matematik konumu** belirlenir.

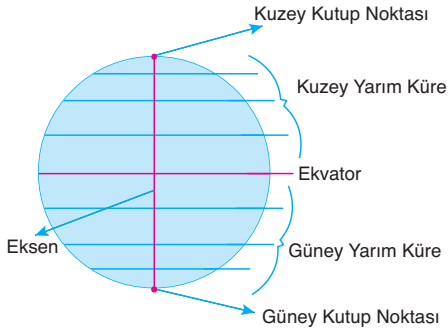
Tanımlar

Ekvator:

Kutup noktalarından eşit uzaklıktaki noktaları birleştiren ve Dünya'yı iki eşit parçaya bölen hayali çizgidir. Ekvator'un kuzeyinde kalan yarım küreye "Kuzey Yarım Küre", güneyinde kalan yarım küreye "Güney Yarım Küre" denir.

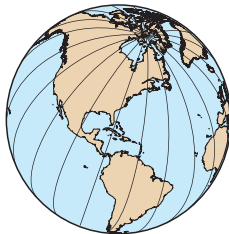
Kutup:

Dünya'nın içinden geçtiği varsayılan çizgiye "**eksen**" denir. Dünya'mız bu eksenin etrafında doğuya doğru döner. Bu eksenin kuzeyinden ve güneyinden Dünya'mızı deldiği düşünülen noktalara **kutup noktaları** denir. Kuzeydekine Kuzey Kutup Noktası, güneydekine Güney Kutup Noktası denir.

Başlangıç Meridyeni:

İngiltere'nin başkenti Londra yakınlarındaki Greenwich (Giriniç) kasabasından geçer. Başlangıç Meridyenin doğusunda kalan yerlere "Doğu Yarım Küre", batısında kalan yerlere "Batı Yarım Küre" denir.

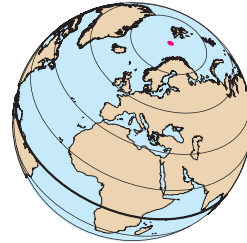
Meridyen

Paraleller

Ekvatora paralel olarak birer derece aralıklarla çizilen hayali çizgilerdir. Ekvatorun kuzeyindekilere "**Kuzey Paralelleri**", güneyindekilere "**Güney Paralelleri**" denir.

Paralellerin özellikleri

- Başlangıç paraleli (0°) ve en büyük paralel Ekvator'dur.
- 90 tane Kuzey Yarım Küre'de, 90 tane Güney Yarım Küre'de 180 tane paralel vardır.
- Birer derece aralıkla çizilirler ve birbirlerini kesmezler.
- Paralellerin uzunlukları (boyları) kutuplara gidildikçe kısalır. **Nedeni: Dünya'nın şekli.** Hatta paraleller kutuplarda nokta halini alır.

Paralel

isabet

- Paralellerin dereceleri kutuplara doğru büyür.
- Ardışık (art arda gelen) iki paralel arası uzaklık yaklaşık 111 km'dir.

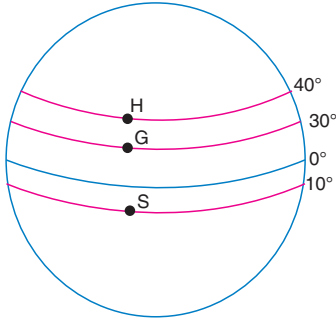
1107

Paraleller arası 111 km sabit uzaklıktan yararlanılarak aynı meridyen üzerindeki iki nokta arası kuş uçuşu uzaklık bulunabilir.

- Eğer iki paralelde **aynı yarım kürede ise** büyükten küçük çıkarılır ve 111 km ile çarpılır.
- Eğer paralellerden biri Kuzey Yarım Küre'de diğeri Güney Yarım Küre'de ise yani **farklı yarım kürede ise** ikisi toplanır ve 111 km ile çarpılır.

Örnek;

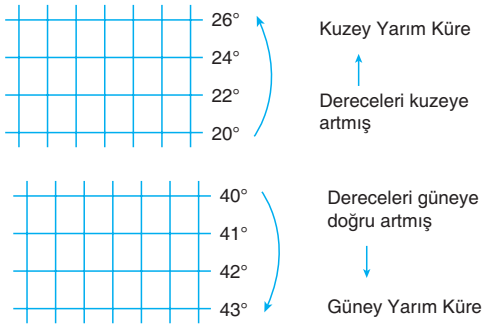
* H ile G ve G ile S arasındaki kuşuçuşu uzaklığı bulalım.

H ile G noktalarının ikisi de **aynı** yarım kürede olduğu için çıkarılır. $40^\circ - 30^\circ = 10^\circ$ paralel farkı bulunur. Her paralel farkı 111 km olduğuna göre 111 km ile çarpılır. $10 \times 111 \text{ km} = 1110 \text{ km}$. H ile G arası kuşuçuşu 1110 km'dir.

G ile S noktaları **farklı** yarım kürede (biri Kuzey Yarım Küre, diğeri Güney Yarım Küre) olduğu için toplanır. $30^\circ + 10^\circ = 40^\circ$ paralel farkı var ve paralel farkı 111 km ile çarpılır. $40 \times 111 \text{ km} = 4440 \text{ km}$. G ile S noktaları arasında 4440 km kuşuçuşu uzaklığı vardır.

Uyarı

Eğer paralellerin numaraları kuzeye doğru artıyorsa o yer Kuzey Yarım Küre'de, güneye doğru artıyorsa Güney Yarım Küre'dedir.

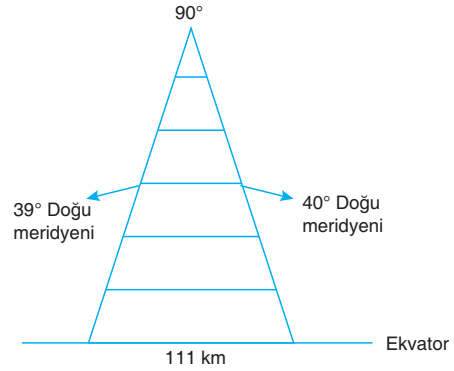

Meridyenler

İki kutup noktasını birleştiren ve paralelleri dik kesen hayali çizgilere denir.

Meridyenlerin özellikleri

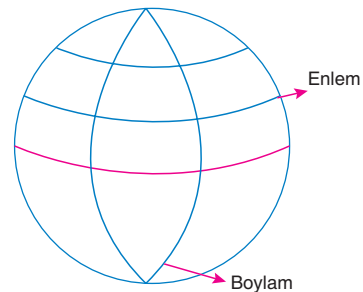
- * Başlangıç meridyeni İngiltere Londra'daki Greenwich gözlem evinden geçer.
- Birer derece aralıklarla çizilirler
- Meridyenlerin dereceleri Greenwich'ten doğuya ve batıya doğru büyür.
- 180 tane Doğu Yarım Küre'de, 180 tane Batı Yarım Küre'de olmak üzere toplam 360 meridyen vardır.
- Bütün meridyenler kutuplarda birleşirler.
- Bütün meridyenlerin boyları eşittir.
- Ekvator üzerinde meridyenler arası uzaklık 111 km'dir. Kutuplara gidildikçe iki meridyen arasındaki uzaklık azalır ve kutup noktasında 0 (sıfır) olur. Yani iki meridyen arası uzaklık her yerde 111 km değildir.

- Aynı meridyen üzerindeki tüm noktaların yerel saatleri aynıdır.
- İki meridyen arasında 4 dakika zaman farkı vardır.
- Dünya batıdan doğuya doğru döndüğü için doğuda yer alan meridyenlerin saati her zaman daha ileridir.

Uyarı

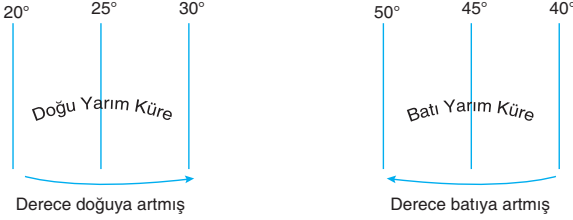
Paralellere → Enlem, Meridyenlere → Boylam da denir. Dikkat ettiyseniz paralel çizgileri enine çizgilerdir. Paralel → en-lem; meridyen çizgileri boyuna çizgilerdir. Meridyen → Boy-lam

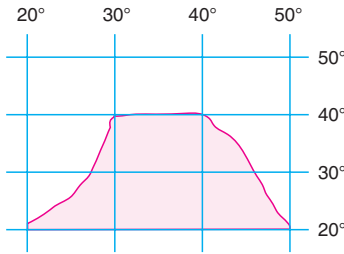

Uyarı

Eğer meridyenin derecesi doğuya (sağa) doğru artıyorsa Doğu Yarım Küre'de, derece batıya (sola) doğru artıyorsa Batı Yarım Küre olur.

Örnek

Haritadaki taralı alanın koordinatları aşağıdakilerden hangisinde doğru verilmiştir?

- A) 30° – 50° doğu meridyenleri
20° – 40° güney paralelleri
- B) 20° – 50° doğu meridyenleri
20° – 40° kuzey paralelleri
- C) 20° – 30° batı meridyenleri
20° – 50° kuzey paralelleri
- D) 30° – 40° batı meridyenleri
30° – 40° güney paralelleri

Mayıs 2013

Çözüm

Dik çizgiler (||) meridyen, Yatay çizgiler (==) paraleldir. Eğer meridyen dereceleri doğuya (sağa) artıyorsa doğu meridyenleri, batıya (sola) artıyorsa batı meridyenleridir. Paralel dereceleri de kuzeye artıyorsa kuzey paralelleridir. Buna göre taralı alanın en doğu, en batı, en güney ve en kuzey sınırlarından geçen meridyenler(Coğrafi koordinat) 20° – 50° doğu meridyenleri ile 20° – 40° kuzey paralelleridir.

Cevap B

Örnek

Aşağıdakilerden hangisi meridyenler için söylenemez?

- A) Kutuplarda birleşirler.
- B) Boyları birbirine eşittir.
- C) Birer derece aralıklarla geçen yaylardır.
- D) Ekvatordan kutuplara doğru küçülürler.

Mayıs 2013

Çözüm

Meridyenlerin boyları (uzunlukları) eşittir. Ancak aralarındaki uzaklık kutuplara doğru küçülür.

Cevap D

Örnek

Aşağıdakilerden hangisi paralellere ait bir özellik değildir?

- A) Birbirleri ile kesişmezler.
- B) Bütün paralellerin boyu eşittir.
- C) En büyük paralel Ekvator'dur.
- D) Toplam 180 adet olduğu varsayılır.

Eylül 2012

Çözüm

Paralellerin uzunlukları Dünya'nın şeklinden dolayı kutuplara doğru küçülür. Yani paralellerin boyları eşit değildir.

Cevap B

Benzerini Siz Çözün

Aşağıdakilerden hangisi paralellerin özelliklerinden değildir?

- A) Başlangıç paraleli ve en büyük paralel Ekvator'dur.
- B) Boyları Ekvator'dan kutuplara gidildikçe kısalır.
- C) Doğu – batı yönlü uzanırlar ve birbirlerini kesmezler.
- D) Toplam 360 tane paralel vardır.